№ 161 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 28 ՅՈՒԼԻՍԻ

1911

ԵՐԵՍՈՒՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 28 ՅՈՒԼԻՍԻ № 161

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Միր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆոն № 253.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՄՇԱԿ
(39-ՐԴ ՏԱՐԻ)
Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ".
TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK".

Օգոստոսի 1-ից մինչեւ տարվայ վերջը 5 ռուբլի:

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ: ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ եւ 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԷՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ:

Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կոպ., IV երեսի վրա—10 կոպ.:

Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торговъ. Дома Л. и Э. Метцль и К-о, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ФАБРИКИ А. ЭНФІАДЖІАНЦА
ПАПИРОСЫ
„ИНТЕЛЛИГЕНТНЫЯ"
ЦѢНА 25 шт. 15 к. 10 ш. 6 к. 100 ш. 60 к.
662. 100—18

ПАПИРОСЫ
ЛЕВЪ 20 шт. 5 коп.
ФАБРИКИ А. ЭНФІАДЖІАНЦА

ПАПИРОСЫ
ЭКСТРА
15 шт. 6 коп.
ФАБРИКИ А. ЭНФІАДЖІАНЦА
(Ն. Հ. Կ.) առ.

ԲԺԻՇԿ
Ռ. Ս. ԴԱՒԹԵԱՆՑ
Ներքին եւ չղային հիւանդութիւնների
ընդունելութիւնը (ցերեկվայ ժամը 12—1.
ամեն օր (երեկոյեան ժամը 5—7.
Նոր հասցէն՝ Կօչուբէյովսկայա փող. № 22.
Ելիզավէտինսկայա փողոցից՝ № 44 տան անկիւն:
(Ն. Հ. Կ.) առ. 243. 100—48

ДЕШЕВО
ОБОИ
ФАБР. СКЛАДЪ
МАНГИКІАНА
ПУШКИНСКАЯ № 7.
(Ն. Հ. Կ.) առ. 283. 50—47

ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԲԱՐԵՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ, որ դուք կարող էք անել ձեր մազերին, կայանում է կանոնաւոր կերպով ձեր մազերը Պիկսաֆոնով լուանալու մէջ, որ ոչ միայն մաքրում է գլխի մազերը և կաշին, այլև, պարունակելով իր մէջ ձիւթ (քիմիական պատենտային միջոցով զերծված հոտից և գոյնից), ուղղակի գրգռեցուցիչ կերպով ազդում է մազերի արմատի վրա:

Պիկսաֆոնի մէկ սրուակը, որ բաւականանում է մի քանի ամիս, արժէ 1 ր. 50 կ.: Վաճառվում է համապատասխան բոլոր խանութներում: Ամենալաւ վարսավիրները գլուխների լուացումը կատարում են Պիկսաֆոնով:

(M. 136636/136651) 270. 1—1

ՏԱՆՋՎԱԾ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

Մենք տեղեկութիւններ ստացանք Թաւրիզից, որ Ղարադաղի հայերի պաշտպանութեան վերաբերութեամբ արված են նորանոր դիմումներ թէ Ատրպատականի և թէ կենտրոնական կառավարութեանը:

Միեւնոյն ժամանակ յայտնի է, որ այն ռուսահայերը, որոնց կալուածքներին և ստացուածքներին վտանգ էր սպառնում, արել էին դիմումներ ռուսաց կառավարութեանը, խնդրելով իրանց համար պաշտպանութիւն՝ իբրև ռուսահպատակների:

Թէհրանի կառավարութիւնը առաջնորդի և հայ հասարակութեան դիմումներին պատասխանել է ամեն անգամ բարեհաճ կերպով, խոստանալով հովանաւորութիւն և պաշտպանութիւն: Սակայն Թէհրանի պաշտօնական ձայնը այս դէպքում տպաւորութիւն չէ գործում: Ղարադաղի բէգերը և ագդեցիկները իրանց զգում են բոլորովին ազատ ու ապահով և լսելով Ատրպատականի իշխանութեան պետի յորդորները՝ այնու ամենայնիւ շարունակել են իրանց վարմունքները՝ ճնշելով գիւղական ժողովրդին:

Ղարադաղի հայ ազգաբնակութիւնը սարսափելի ընկճված դրութեան մէջ է: Նա կարող էր նոյնիսկ մի փոքր չափով ինքնապաշտպանութեան միջոցների դիմել, բայց երկիւղ է կրում, թէ մի գուցէ նրա ներգործական քայլերը աւելի եւս գրգռեն թուրքերին և առաջ բերեն աւելի խիստ ու վտանգաւոր յարձակումներ վերջինների կողմից:

Կար մի րոպէ, երբ պարսից կառավարութիւնը, լի վստահութեամբ դէպի հայերի անցեալ հաւատարմութիւնը և խոհեմութիւնը, օհ, էր մնացել, որ թող տայ հայերին պահելու գիւղաց շրջանային պահակախումբ պարսից իշխանութեան հսկողութեան տակ: Բայց խօսակցութիւնները մնացին ծրագրական շրջանում և իրականութիւն չը ստացան: Իսկ պարսիկ խռովարար ոգիները աշխատեցին հայերին ներկայացնել՝ իբրև անվստահելի մի տարրի, թէև գիւղական ոչ մի համայնք առիթ չէր տուել բացասական վերաբերմունքի դէպի իրեն:

Վերջին օրերում նոր տխրաւիթ լուրեր չաւելացան: Եւ կարելի է կարծել, որ պարսկական գաւառներում փոքր ինչ կանգ են առել իրանց դիւական գործողութիւնների ընթացքում:

Հաւանական է, որ բազմաթիւ դիմումները և օտարահպատակների շահերը շօշափող առարկութիւնները զսպել են մի որոշ աստիճան Ղարադաղի չարահոգի ոճրագործներին, որոնք, օգտվելով Պարսկաստանում տիրող խառն դրութիւնից, աշխատում էին դիւական խրախճաններ սարքել իրանց համար և կողոպտել անպաշտպան մնացած ժողովուրդը:

Այժմ, երբ ըստ երևոյթին մի ժամանակաւոր ընդհատում է երևում արհաւիրքների դժոխային գործողութիւնների մէջ, անհրաժեշտ է, որ գիւղական ազգաբնակութիւնն շտապէ իր արտերը և մարգագետինները շահագործել, որպէսզի չը զրկվի տարվայ բերքից և գոնէ մի փոքր պաշար ունենայ իր տանը աշնան և ձմեռվայ ամիսների համար:

Միևնոյն ժամանակ, հայ հասարակութեան բանիմաց մասը պէտք է առանձին աչալրջութեամբ հետևի, որ նոր թիւրիմացութիւններ չը գան ստեղծելու բարդութիւններ և որ առաջն առնված լինի դաւադրական փորձերի, որոնք կարող են ասպարէզ նետվել չար դիտաւորութիւններ աջողեցնելու համար:

Ժողովուրդը պետութեան անցողական շրջանում կարող է զոհ լինել ամեն տեսակ դաւերի:

Եւ Պարսկաստանում մենք նկատում ենք ներկայումս դաւերի ցանցեր միմեանց վրա կուտակված:

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

26 յուլիսի

Պետերբուրգ.—Պաշտօնապէս հաղորդվում է, որ քննութիւնը պարզել է, թէ Պետերբուրգի դատաստանական պալատի դատախազի օգնական Սկոպինսկիի սպանութիւնը պատահական է եղել: Չարագործները փորձել են կողոպտել Սկոպինսկիին, բայց նկատվել են ուրիշ ճանապարհորդից. չարագործներից մինը՝ աշխատելով ազատվել և այդ ճանապարհորդի հետապնդումից, կրակել է և մահացու կերպով վիրաւորել Սկոպինսկիին:

—

Կ. Պոլիս.—Բէդուինների շէյխ Աբդուլ-Քէրիմը 1,000 մարդկանցով անցաւ Տիգրիսը և ձեռք ձգեց մի քանի առագաստային նաւ և շոգենաւ: Նրա դէմ ուղարկվեցին երկու վաշտ:

Ֆրանսիական դեսպանի առաջիկայ մեկնումը Պարիզ կապում են 25 միլիոն երկաթուղային փոխառութիւն կնքելու և հերթական դեֆիցիտը ծածկելու համար 21 միլիոն փոխ առնելու հարցերի հետ:

Արտաքին գործերի մինիստր Րիֆատ փաշան հրաժարական տուեց, ստանալով դեսպանի պաշտօն Պարիզում:

—

Լոնդոն.—Ասկվիտը իր ճառում մատնանշեց, թէ պարլամենտը արձակվեց 1910 թ. նոյեմբերի 18-ին նրանից յետոյ, երբ թագաւորը կաբինէտի խորհրդով համաձայնութիւն յայտնեց՝ օգտվել արտօնութիւններից, եթէ նոր պալատում պատշաճ մեծամասնութիւնը հաւանութիւն տար կառավարական քաղաքականութեան: Միայն երբ լորդերի պալատը պարլամենտական բիլլը չընդունեց, այն ժամանակ կաբինէտը խնդրեց թագաւորից կարիքի դէպքում իրագործել իր արտօնութիւնները: Ասկվիտը չէ ցաւում այդօրինակ գործելակերպի մասին և ընդունած ձևը համարվում է կոռեկտ, լօյեալ և սահմանադրական: Ասկվիտը միշտ էլ ձըգտել է թագաւորին ոչ մի քաղաքական մեջ. Սակայն, պաշտօն գրաւելով ոչ միայն թագաւորի ողորմածութեամբ, այլև ազգի վստահութեամբ, յանցաւոր կը նկատվէր դաւաճանութեան մէջ, եթէ մեծ կուսի կրիտիկական րոպէին չարդարացնէր իր վրա դրված վստահութիւնը (ծափահարութիւն մինիստրական աթոռներում): Համայնքների պալատը 365 ձայնով ընդդէմ 246-ի մերժեց Բալֆուրի առաջարկութիւնը կառավարութեանը անվստահութիւն յայտնելու մասին:

—

Հոռմ.—Աջ ազդրի ուռուցքի պատճառով պապը հարկադրված է մնալ անկողնում բժիշկների պատուէրով: Պապը հանգստանալու կարիք ունի, որին արգելք է լինում ամառային շոգը:

—

Բելգրադ.—Ամբողջ մամուլը առանց կուսակցութիւնների խտրութեան համակրական յօդուածներ է նուիրում Հեզինէ թագաւորի նշանադրութեանը, ընդգծելով դէպքի առանձնակի նշանակութիւնը, որ միացնում է երկու թագաւորական տները: Մինիստր Պաշիչի ասելով այդ դէպքից առանձնապէս ուրախացել են սերբերը:

—

Ալէքսանդրիա.—Յուլիսի 23-ին ջրասոյզ եղաւ Կաֆր-էլ-Սայեաից դուրս եկած նաւը: Մօտ 100 մարդ խեղդվեցին:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԲԱԼԿԱՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

26 յուլիսի

Կ. Պոլիս.—Մալիսօրները շարունակում են վերադառնալ Չերնօգորիայից հայրենիք:

Մինիստրների խորհուրդը քննելով մալիսօրների կացութիւնը, որոնք շրջապատված են Տուզի մօտերը, նաև ալբան պատգամաւորների պահանջները՝ ամբողջ Ալբանիայի վրա մալիսօրներին տրված արտօնութիւնները տարածելու մասին, վճռեց պատգամաւորների պահանջները մերժել և արտօնութիւններ չը տալ Տուզի մօտերը պաշարված ապստամբներին:

Լրագիրների ասելով, մինիստրների խորհրդի մէջ իբր թէ կազմվել է մի մեծամասնութիւն, որ հակումն ունի Ալբանիայի վրա տարածել մալիսօրներին տրված բոլոր արտօնութիւնները ոչխարի տուրքի և դպրոցների ազատութեան նկատմամբ:

Մալիսօրները շարունակում են անցնել սահմանը: Արդէն հայրենիք են վերադարձել մօտ 10,000 մարդ:

—

Վիէննա.—«Ֆատերլանդը» մի առաջնորդողում դառնագին յայտնում է, որ վերջին ապստամբութիւնը Ալբանիայում փոփոխութիւն մտցրեց Բալկանների գերագոյն քաղաքականութեան մէջ, որով առաջին դերը խաղաց Ռուսաստանը, որը անհիշելի օրից իր պրեստիժը բաւական կորցրել է Բալկանում: Այժմ Աւստրո-Ունգարիան բաւականանում է միայն երրորդ, անգամ չորրորդ դերով Ալբանիայի իր հովանաւորութեան ներքոյ գտնվող ազգութիւնների վերաբերութեամբ: Չերնօգորիայի ազդեցութիւնը նոյնիսկ բարձր է: Աւստրո-Ունգարիան իր շահերի տեսակէտից պէտք է իր ժամանակին սահման դնէ ռուսական ազդեցութեան:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

26 յուլիսի

Պետերբուրգ.—Պետ. Հեռ. Գործակալութիւնը տեղեկացաւ, որ նման յայտարարութիւն, որպիսին վերջերս ուղարկվեց պարսից կառավարութեանը Անգլիայի և Ռուսաստանի կողմից փոխադարձ համաձայնութեամբ, վերաբերում էր երկու պետութիւնների կայացրած վճռի՝ ձեռնպահ մնալ ամեն տեսակ միջամտութիւնից այն դէպքերի մէջ, որոնք կապված են նախկին շահ Մահմէդ-Ալիի Պարսկաստան վերադառնալու հետ: Այդ վճիռը հիմնված էր այն բանի վրա, որ պարսկական հողի վրա գտնվող շահի կռիւը ներկայ պարսից կառավարութեան հետ ընդունել է ներքին պարսկական գործի անւորութիւն: Ընդ սմին երկու վարութեանը իրաւունք են վերապահել՝ դադարեցնելու Մահմէդ-Ալիին տրվող կենսաթոշակը:

Անկախ դրանից, ռուսաց կառավարութիւնը առանձնապէս պատասխանեց պարսից կառավարութեան յայտնի նոտային, որը այն կարծիքն էր յայտնում, թէ Ռուսաստանը ձեռք չառաւ միջոցներ՝ վերջ դնելու նախկին շահի ինտրիգներին և արգելելու նրա վերադարձը Պարսկաստան, որի համար պարսից կառավարութիւնը հրաժարվեց ամեն պատասխանատուութիւնից այն փնասների համար, որպիսիները կարող են ստանալ ռուսահպատակները և ձեռնարկութիւնները Մահմէդ-Ալիի Պարսկաստանում երևալուց: Իր նոտայում ռուսաց կառավարութիւնը պնդեց, որ նախկին շահին յաճախակի լուրջ առաջադրութիւններ էին արվում ոչ միայն նրա Օդեսսայում եղած ժամանակ, այլ և արտասահմանում գտնված միջոցին: Որովհետև պարսից կառավարութեան յայտարարութիւնները չէին ապացուցվում, ուստի լիակատար հիմք էր ներկայանում կարծելու, որ յօգուտ նախկին շահի մղվող ագիտացիան ընկնում է ամենից առաջ հէնց պարսից կառավարութեան վրա: Բայց և այնպէս վերջինս այդ տեսակէտից հարկաւոր եռանդ ցոյց չը տուեց և ոչ մի նախազգուշական միջոցներ ձեռք չառաւ, թէև ըստ երևոյթին սպասում էր շահի գալստեան հէնց թուրքմէնների անապատի կողմից: 1910 թ. աշնանից Մահմէդ-Ալին ապրում էր արտասահմանում, ուր ռուսաց կառավարութիւնը հնարաւորութիւն չունէր հետևելու նրան: Ռուսաստանի վրայով նա անցաւ անըմբռնելի ու ծպտեալ կերպով:

Այնուհետև ռուսականնոտայում ասված է, թէ երկու տարվայ ընթացքում պարսից կառավարութիւնը համարեա ոչինչ չարաւ երկիրն հանդարտեցնելու համար: Մշտական մինիստրական ճգնաժամերը, կուսակցութիւնների մանր կռիւը, մէջլիսի համարեա անօգուտ գործունէութիւնը, անկասկած, հող պատրաստեցին յօգուտ նախկին շահի ինտրիգներ անելուն:

Ի նկատի ունենալով այդ բոլորը, ռուսաց կառավարութիւնը հնարաւոր չը գտաւ պարսից կառավարութիւնից վերցնել փնասների պատասխանատուութիւնը և պնդեց, թէ կը համարէ նրան առաջվայ նման պատասխանատու անձի փնասի համար, որ կը հասցնվի ռուսական կառավարական ու մասնաւոր շահերին պարսից ներքին խառնակութիւնների ժամանակ,

—

Աստարաբադ.—Ցամառ կռւից յետոյ, Սարդար-Ասադի թուրքմէնների զօրամասը յարձակումով վերցրեց Դամղանը, որ պաշտպանում էին կառավարական զօրքերը Մասուդ-ուլ-Մուլքի հրամանատարութեամբ: Երկու կողմերի ույժերը հաւասար, էին իսկ կառավարական զօրքերը աւելի լաւ էին զինված: Այդ յաղթութիւնը հանդիսանում է Մահմէդ-Ալիի խոշոր աջողութիւնը և չափազանց բարձրացրեց նրա կողմնակիցների ոգին:

—

Բագու. — Լէնքօրանի գաւառում, պարսկական սահմանին մօտիկ, տեղի ունեցաւ երկարատև հրացանաձգութիւն սահմանապահ պահակների և պարսիկ աւազակների միջև, որոնք քշել էին գիւղերի տաւարը: Երեք աւազակ սպանվեցին, երկուսը վիրաւորվեցին, տաւարը յետ խլվեց:

—

Լոնդոն.—Րէյտէրի տեղեկութիւնների համաձայն այն առիթով, որ ռուսները բողոքել են պարսից կառավարութեանը Ստօկին նշանակելու դէմ, այստեղ մատնանշում են, որ թէև ռուս, գերման և իտալացի օֆիցերներից կան պարսից զինւորական ծառայութեան մէջ, ոչ մի անգլիացի օֆիցեր չէ գրաւում այդ տեսակ պաշտօն. Ստօկը հրաւիրված է բացառապէս նրա համար, որ եւրոպացի միակ օֆիցերն է, որ տիրապետում է պարսկերէնին և տեղեակ է պարսից ժողովրդին ու ընդունակ է անյապաղ կազմակերպելու ժանդարմէրիան:

Ստօկի մասին ուղղած հարցապնդմանը Գրէյը պատասխանեց, որ պարսից կառավարութեան այդ նման առաջարկութիւնը չէ կարող ընդունվել անգլիական կառավարութիւնից, որովհետև հիմք կայ կարծելու համաձայնութեան:

ԿՐԹԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆՈՒՄ*)

Է. Ընդհանուր դիտողութիւններ

Այս թեմի բոլոր մասերը լրացրած լինելու համար՝ ինձ մնում է յիշել Արդաբիլ քաղաքը և Թաւրիզից մօտ 6 մղոն հեռաւորութեան վրա գտնվող Մուժամբար գիւղը, որոնք երկուսն էլ, ըստ թեմ. կանոնադրութեան, իրանց առանձնացած դիրքի պատճառով, հատ հատ գործակալութիւն են կազմում և ունեն իրանց պատգամաւորը թեմ. ժողովում. այլև ս. Ստեփանոս Նախավկայի վանքն իրան պատկանող փոքրիկ Դարաշամբ գիւղով, որ իսկապէս Մակուի շրջանի մէջ է գտնվում, բայց կրկին բոլորովին առանձնացած և ուրոյն պայմանների մէջ:

Արդաբիլ քաղաքի շատ փոքրիկ և փոփոխական հայ համայնքը, որի վրա պէտք է հաշւել նաև Աստարա նաւահանգստում վաճառականութեամբ պարապող սակաւաթիւ հայերին, նիւթապէս շատ փայլուն վիճակի մէջ չէ, բայց տասնեակ տարիներից ի վեր ջերմեռանդութեամբ պահել է իր եկեղեցին ու դպրոցը:

Երկու ամիս առաջ այդ համայնքի համար Արմաշի դպրոցից ելած մի ուսուցչի քահանայ ձեռնադրեցինք, որ իր հոգևական պաշտօնի հետ պիտի նպաստէ, յոյս ունենք, նաև դպրոցական գործն աւելի կանոնաւոր կերպով տանելու: Մուժամբարի մօտ տասը տարի առաջ կային Սեօհրուլ և Ալչամուլի հայ գիւղերը, որոնց բնակիչները, կալուածատէրերի ճնշումներին չը դիմանալով, ցրիւ են եկել՝ մեծ մասամբ Թաւրիզ ապաւինել: Իսկ Մուժամբարը, թէպէտ դեռ բոլորովին ուշքի չէ եկել այն աւարառութիւնից, որին ենթարկվեց երեք տարի առաջ, պահում է այնուամենայնիւ մի կերպ գիւղի դպրոցը՝ գիւղացու սուղ միջոցներից ու մանուկ նուիրատուութիւններից հոգալով տեղացի պատանի ուսուցչի վարձը: Որքան մուժամբարցի հին ու նոր գաղթականներ կան թէ Թաւրիզում և թէ Կովկասում, շատերը բաւականաչափ կարողութեան տէր, որոնք առանց մի զգալի նեղութիւն կրելու կարող էին միջոցներ ընձեռել փոքր ի շատէ յարմարաւոր շէնք կառուցանելու դպրոցի համար հայրենի գիւղում և աւելի կանոնաւորելու այստեղ

*) «Մշակ» №№ 111, 118, 129, 135, 142, 146, 155 և 156.

կրթութեան գործը։ Նախավկայի վանքն ևս կարող էր հեշտութեամբ գէթ մի ուսուցիչ պահել Դարաշամբի մանուկների համար, բայց այդ վանքը շարունակ եղել է զանազան տեսակ ճնշումների ներքոյ և իր եկամուտները լրիւ չէ ստացել։ Շուտով նրա հողային վէճը պէտք է քննվի, որի հետ մէկտեղ յոյս ունենք մի քանի թիւրիմացութիւններ ևս պարզելու և վանքն այնպիսի վիճակի մէջ դնելու, որ իր անցեալ փառքի գէթ մի նշոյլ վերադարձնել և մերձակայ հայ ժողովրդեան աւելի օգտակար լինել կարողանայ։

Ինչպէս մի քանի անգամ ակնարկել ենք, Ատրպատականի, մասնաւորապէս մի քանի գաւառների՝ հայերի խաղաղ առաջադիմութեան գլխաւոր արգելքը երկրում տիրող անապահովութիւնն է։ Անցեալում անապահովութիւնը առաջանում էր աւելի նրանից, որ կալուածատէր խաները գիւղի ոչ միայն հողը, այլ և տներն ու ամեն ինչ իրանց բացարձակ սեփականութիւնը համարելով՝ վերցնում էին գիւղացու վաստակածից ինչ որ հնարաւոր էր, ինչ որ հաճելի էր, և ոչ մի եռանդ չէին թողնում նրա մէջ սովորական պահանջից աւելի աշխատելու, կամ հետամուտ լինելու այնպիսի ճոխութիւնների, որ կալուածատիրոջ գրաւել և իր ձեռքից խլվել կարող էին։ Վերջին քաղաքական շփոթութիւնների շրջանում դրա վրա աւելացաւ նաև արտաքուստ յարձակումների վտանգը։ Այդ կրկնակի անապահովութիւնը հարկաւ միայն հայերի համար չէ։ Մինչ սրանք մի աչքի ընկնող վնասի, մի հարստահարութեան ենթարկվելուց՝ շատ անգամ ահագին աղմուկ են բարձրացնում, առաջնորդարանի միջոցով գանգատ են յարուցանում, լրագիրներում գրվում է պատահածը, անլեզու մահմեդական ագգաբնա- [illegible]

[illegible]

տէրը վերցնում է գիւղացու մշակած արտի արդիւնքի մէկ-երրորդ մասը, կամ կէսը, եթէ սերմի կէսը ինքն է տուել. շատ գոհ կը լինէր, որ դրանով բաւականանար և մնացած մասից էլ զանազան անուններով տակ անկանոն տուրքեր չը վերցնէր, օրերով շաբաթներով բէկեար չը տանէր կայլին։ Անկանոն տուրքերը, տուգանքները, յափշտակութիւններն են, խսկապէս, որ գիւղացու բոլոր ախորժակը փախցնում են՝ հետամուտ լինելու օրական հացից աւելի մի բան ձեռք բերելու հոգից։ Անցեալ տարի ամառվայ մի պահոց օր Սուլդուզի Մահմուդիաղ գիւղը հանելով, որի համար կարելի էր ենթադրել, թէ սեխաստանների մէջ թաղված պիտի լինի, ձմերուկ ուզեցի. ինձ պատասխանեցին, թէ չունեն. ինչու ահագին աշխատանք գործ դնեն, վարեն, երբ որ իրանց չը պիտի մնայ, կալուածատէրը պիտի գայ տանի։

Ղարադաղում Թումանեանների ձգած բանջարանոցի դռան առաջ երեխաները վարունգ էին մուրում։ Ո՛չ մի գիւղացի բանջարեղէն չունի, նոյնիսկ վայրի բուսածը չեն ժողովում. աղցան, բոխի, թթուներ անծանօթ բաներ են. տնտեսութիւն գոյութիւն չունի. կերածները օրն ի բուն ցամաք հաց է՝ այնտեղ, ուր անտառը, ձորերը, մարգագետինները լիքն են ամեն տեսակ բարիքներով, և մշակող ձեռքերի տակ շատ աւելին կարտադրէին։

Անխուսթութիւնն այնտեղ է հասցնում, որ վճիտ աղբիւրի մօտ ամսով երես չը լուացած մանուկներ կարելի է տեսնել վըխտալիս։

Ի՞նչ զարմանք ապա, որ այդպիսի մի երկրում մանր կալուածատէրերն էլ՝ իրանց գիւղացիներին շարունակ հարստահարելով հանդերձ՝ մնում են միշտ աղքատ, միշտ պարտքերի տակ, և գրեթէ նոյնչափ ողորմելի կեանք վարում, իսկ երբ առիթը ներկայանում է յափշտակութեամբ ու աւարառութեամբ մի անգամից շատ բան ձեռք բերելու, անում են և չեն մտածում հետեւանքների մասին։ Յափշտակվածը շատ արագ հալվում է կրկին, իսկ ինչ է լինում աւարառութեան ենթարկված գիւղացու վիճակը. ինչքան ժամանակ պէտք է անցնի, մինչև կարողանայ նա մի կերպ տունտեղը կարգի դնել։

Ներկայ անտանելի պայմանները կը փոխ- [illegible]

[illegible]

մութեան դէմ։

◆ Ինչ ալ ընեն սակայն, բողոքականութեան ծոյլ ծնած է շարժում մը, որուն դէմ իրենց ամեն զէնքերովը և ուժերովը պիտի չկրնան երկար տոկալ «Րաձնիման» իր Գրիգորեաններովը, Պէզճեաններովը, Րուբէն Եղոեաններովը ու անոնց անհարկի փաստաբան ղօգա. Նազաշեաններովը։

Իրենց այս կացութիւնը վերջերս առիթով մը յայտնի եղաւ։

Խաչատուր Գուլզեան ողբացեալ Հ. Ալէնի մահուան առիթով ընդարձակ յօդուածի մը մէջ՝ ուղղուած «Բիւզանդիոնին»՝ ապացուցած էր հայաստանցի միսիոնարին հայ եկեղեցիին հանդէպ տածած անկեղծ համարման պատճառաւ իր դէմ յարուցած հայազգի և ամերիկացի բողոքական ազաւներու կրկառցը և չէր վարանած Ալէնը սեպել «գոհ մը Հայաստանեայց Եկեղեցիին»։

Գուլզեանի այդ յօդուածը—և Գուլզեան բողոքական մըն է—բնական է, որ մեծ յուզմունք առաջ բերաւ ընդդիմադիրներու շարքին մէջ, և «Րաձնիման» շարք մը յօդուածներով՝ աւելի անձնական անուանարկութեամբ՝ Գուլզեանի յօդուածին ոգին խեղաթիւրելով, այնպէս բաներ մը ներկայացուցած էր իր թիւրքախօս ընթերցողներուն, որ Գուլզեանի միտքէն չէին անցած։

Գուլզեան՝ օգտուած Մարաշ գումարուող «միութենէն»՝ բողոքագիրով մը պահանջեց, որ խնդիրը քննութեան ենթարկուի ու, իր գրածները «Րաձնիմայի» խեղաթիւրումներուն դէմ բերուելով, վճիռ մը տրուի։

Քրիստոսի բանին ծառայող այդ «միութենականները» ինչ ընեն աղէկ։ Շատ խորհրդակցութենէ մը ետք, խորհելով և մտաբերելով ծանրածանր հետևանքները այդպիսի քննութեան մը, մասնաւոր պատուիրակութեան մը ձեռամբ խնդրեցին Գուլզեանէն ետ առնել իր բողոքը։ Ատոնք չվարանեցան յայտնել, թէ այդպէս քննութիւն մը աներևակայելի արդիւնք մը պիտի կրնար յանգիլ, «զի «Րաձնիման» իր ներկայ ուղղութեամբը և իր խմբագրապետին մոլի և աններող ընթացքին պատճառովը հայ բողոքականութեան մէջ զօրեղ ընդդիմադիրներ ստեղծած ըլլալով՝ գործը ծանր ընդհարումներու պիտի կրնար յանգիլ»։

Մի-Նա

ՌՈՒՍԱՀԱՅՑՈՑ ՊԱՆԴԽՏՈՒՄԸ ԱՄԵՐԻԿԱ

«Դէպի ո՞ւր, ինձ ասա՛,
«Թռչում ես այդպէս արագ».
Դօդօխեան

Ցաւօք սրտի կը լսենք, որ մեր ռուսահայ եղբայրները ևս սկսած են գաղթել դէպի կուլտուրական սպանդանոցը, դէպի Աւետեաց աշխարհը, վերջապէս սրտակարօտ Ամերիկա՝ ոսկիներ հաւաքելու յոյսով…

Եթէ թիւրքահայը կը գաղթէ դէպի Ամերիկա, դա 90% ակամայ է և պատճառը պարզ. որովհետև չկայ տնտեսական բարւոք վիճակ, չկայ քաղաքական ապահովութիւն. մինչդեռ ճիշդ ասոր հակառակ վիճակի մէջ կը գտնուի ռուսահայը, հետեւաբար այնչափ ալ սիրելի երևոյթ մը չէ ռուսահայոց շարժումը դէպի Ամերիկա։ Բացի ատկից՝ այն անհատը, որ իր ունեցածը կը ծախէ կամ պարտք կընէ և պանդխտութեան ցուպը ձեռք կառնէ պտտելու «մթութեան ծովը» և հասնելու Ամերիկա, ինչ ապահովութիւն կամ երաշխաւորութիւն ունի, որ տեղ հասնելուն պէս շատ թէ քիչ արդիւնաւոր գործ մը պիտի ունենայ, որ կարենայ թէ իր պարտքերը վճարել և թէ փոքր ապագայ մը պատրաստել։

Բայց ցաւալի է նկատել, որ այդ ապահովացումը ոչ ոքի տրուած է, այլ իրականութիւնը այն է, որ իւրաքանչիւր գաղթող իր առողջական քննութիւնը տալէ*) և գրպանը 50 ր. ունենալէ վերջը—որպէսզի ամերիկեան ցամաք ելլէ—այլևս շփոթուած անլեզու շնչաւոր առարկայ մը կը մնայ։ Այն կերթայ այն քաղաքը, ուր հայեր կան կամ ազգական մըչբարեկամ մը ունի։ Այն անհատը Ամերիկայի մէջ առաջին բաղդաւորն է, որ գալէն մէկ-երկու շաբաթ վերջը բաւարար գործ մը կրնայ ունենալ 5—9 դոլլար շաբաթականով, հարկաւ այն ալ ոչ թէ իր շնորհիւ, այլ իր շրջապատողներու։ Այդպիսիներու վրայ պէտք է բացառիկ աչքով նայիլ։ Իսկ կան շատ անմխիթար երևոյթներ։ Նախ գաղթողը գիտնալու է, որ ինքը մինակ գաղթողը չէ Ամերիկա, այլ աշխարհի չորս կողմէն ամեն օր տասնեակ հազար Ամերիկա կը բերեն հազարաւոր գաղթականներ, հետևաբար հասկանալի է, որ բոլորն ալ գործ գտնելու կուգան կամ «ոսկի հաւաքելու» և քիչ հանգստանալէ յետոյ կը սկսին սովորիլ գործարաններուն ճամբան։

Առաւօտները այցելեցէք գործարանի գրասենեակները կամ բակերը. տասնեակ առողջ երիտասարդներ տխուր կերպով կանգնած գործ կը խնդրեն՝ Թութակի պէս գոց ըրած հետևեալ նախադասութեամբ. «Mr. please give me job» (պարոն, հաճէ ինձ գործ տալ). միայն գործ, հոգ չէ թէ ինչ վարձատրութիւն է ստանալու։ Եւ այս խումբերուն մէջ այնպիսիները կը գտնուին, ալ մատնուած են սոսկալի թշուառութեան։ Այդպիսիներէն շատերն իրենց հայրենիքի մէջ իրենց ընտանիքը թշուառութեան են մատնած։ Եթէ իրենց անշարժ կալուածը գրաւ դրուած է, արդէն ծախուելու վրայ է, իսկ իրենք այստեղ նոր նոր պարտքերու տակ ինկած են, այլ չհաշուելով այն հազար ու մէկ զրկանքները, որ զիրենք շրջապատած են։ Թուցէ օր մը այդպիսի պանդուխտներէն մէկուն բաղդը ժպտի, գործ մը ունենայ, բայց այդտեղ ալ պէտք է նկատի ունենալ թէ պանդուխտի ոյժը պիտի ներէ այդ գործին, աշխատութեանը կամ տօթին պիտի կարենայ տոկալ, կամ հնոցներուն առաջը պիտի կարենայ ամբողջ օրը կայնիլ և գործել, և կամ թէ այնպիսի մեքենայի մը առջև չի գտնուիր, որ ամեն բոպէ պատրաստ է իր մատները, ձեռքը և նոյն իսկ մարմինը իր մէջը առնել ու կտրատելու։ Վերջապէս քանի տարիներ պիտի պանդուխտ մնայ, որպէս զի թէ իր պարտքերէն ազատի, թէ իր ընտանիքը ապրեցնէ և թէ ինքն ալ ապագայով մը իր օջախը վերադառնայ և իր ընտանիքը երջանկացնէ։

Դեռ Ամերիկայի նոր նախագահ ընտրելու համար երկու տարի կայ, և դժբաղդաբար եղած գործերն ալ այժմէն սկսած են պակսիլ, որովհետև գործատէրերը չեն գիտեր, թէ նորընտիր նախագահը «ռիփըբլիքն» պիտի ըլլայ թէ «դեմօկրատիկ». իսկ եթէ ամերիկեան սև գործաւորը դժբաղդութիւն ունենայ վերջին կուսակցութենէն տեսնել իր նախագահը, այն ատեն ոչ թէ գաղթականներու գործ պիտի չըլլայ, այլ տեղացիներու իսկ, որովհետև Ամերիկայի ճամբաները պիտի բացուին եւրոպական ապրանքներու առաջ, և Ամերիկայի գործերը պիտի սկսին կաղալ։

Ո՛չ, սիրելի եղբայրներ, թող Ամերիկան ձեր կարծածին չափ դրաւիչ չըլլայ. ինչ որ ճամապարհի դրամ էք գտնելու, գոէք և ձեր օջախի շուրջը գործադրեցէք. մի՛ ըսէք, թէ «Ամերիկա շատ թիւրքահայ եղբայրներ կան, մենք ալ երթանք»։ Զգեցէք թիւրքահայը, որ թէ իրեն համար չարչարուի և թէ ձեզ համար. նա արդէն իր չգործած մեղքերուն քաւութեան նախաղն է. նա միայն երջանիկ կը զգայ ինքզինքը, երբ կը տեսնէ գէթ իր ռուսահայ եղբօր երջանկութիւնը։

Մի՛ թռչիք։ Թուցէ ձեր թևերուն վրայ այնչափ ոյժ չըլլայ և ձեզ ձեր նպատակին չկարողանայ հասցնէ։

Խ. Ց. Մեսրոբեան

*) Խոցոտ գլուխ, տկար աչք, տարիքը առած, մարմնի անդամները թերի, վարակիչ ախտ և վեներական ցաւեր ունեցողները չեն ընդունուիր ամերիկեան կառավարութեան կողմէն և գնա ափ չիջած ետ կը դարձուին։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

(Տպաւորութիւններ և խոհեր)

Մեր եկեղեցական ծխական դպրոցների անցեալը ներկայացնում է իրանից մի տեսակ նահատակութեան պատմութիւն։ Քանից մեր դպրոցական գործի պատասխանատու և ղեկավար մարմինները վճռել են վերջ տալ դպրոցների անկերպարան և անորոշ վիճակին, սակայն արտաքին պատահարները անսպասելիօրէն մի հարուածով վերջ են տուել մեր դպրոցական կեանքին հէնց այն ժամանակ, երբ նորաբաց դպրոցները, հազիւ մի քիչ շունչ առած, պատրաստվել են վերակազմվելու թէ վարչական և թէ ծրագրային տեսակէտից։

Դեռ յիշողութիւնից չէ անցել այն, որ մեր դպրոցների երկրորդ անգամ փակման ու խլման նախօրեակին, Խրիմեան կաթողիկոսի կարգադրութեամբ՝ մեր ծխ. դպրոցների ուսուցչական մարմինները քննութեան էին առել ու վերամշակել այն ժամանակ գործադրվող դպրոցական ծրագիրը և իրանց մշակած ծրագիրները ուղարկել Էջմիածնի կենտրոնական խորհրդին։

Որպիսի ոգևորութեամբ և անձկութեամբ ամենքը սպասում էին այն երջանիկ րոպէին, երբ շուտով մեր դպրոցները պէտք է կարգ ու կանոնի տակ մտնէին, կամայականութիւնը, խնդիրները վերանային, ուսուցչական դասը ունենար աւելի ևս ապահով ու բարեկեցիկ վիճակ, դասաւանդութեան ծրագիրը լինէր առաւել ևս կատարեալ և այլն և այլն. սակայն այս աւելի քան տարրական, չափաւոր ու մինչև իսկ խղճալի ցանկութիւն իղձերը յօդս ցնդեցին արտաքին պատահարի մի հարուածով…

Հէնց այժմ էլ մեր դպրոցների գոյութեան խնդիրը մեխի պէս ցցված է մեր առաջ, չը նայելով որ վեցերորդ տարին է, ինչ նրանք վերաբացվել են։

Այս ամենը իրաւունք է տալիս մեզ ասելու, որ մեր դպրոցը ապրում է ներկայով, օրով, իսկ թէ ինչ է լինելու վաղը, մեզանից ոչ ոք չը գիտէ։ Ապագան մեզ անյայտ է, և միմիայն ներկայի հիման վրա կարող ենք ասել, թէ դպրոց ունենք, որովհետև մեր դպրոցներին գոյութիւն տուող ոյժը մեր իրաւասութիւնից դուրս է։

Ահա թէ ինչու մենք պէտք է լինենք աւելի գործնական, օգտվենք ներկայից, աշխատենք լաւ պայմանների մէջ դնել մեր դպրոցները, որպէսզի արդիւնքն էլ հնարեղածին չափ շատ լինի ու զգալի, քանի որ մեզանից ոչ ոք չէ կարող գիտենալ, թէ վաղն ինչ է լինելու։ Ուրեմն մեր դպրո- [illegible] պէտք է ամեն ջանք ու ճիգ գործ դնել բազմակողմանի ու խորապէս օգտվելու ներկայից, երբէք չը թողնելով գործը վաղվան, միւս օրվան կամ ապագային։

Այս տեսակէտից շատ մխիթարական են ուրախալի 1910—11 ուսումնական տարվայ ընթացքում և վերջերում տեղի ունեցած շրջանային ուսուցչական ժողովները, որոնք ընդ առաջ են գալիս մեր վերը յայտնած մտքի իրագործման, այն է՝ շտապել օր առաջ շուտ բարեկարգելու մեր դպրոցական կեանքը իր բոլոր կողմերով։

Այդ նպատակով շրջանային ժողովները քննութեան առնվեցին մի շարք կարևոր խնդիրներ՝ վարչական, տնտեսական և, որ ամենից էականն է, ծրագրային մանկավարժական և այլն։ Ժողովում ամենից շատ ծեծվեց ի հարկէ ներկայումս գործադրվող դպրոցական ծրագիրը իր գլխաւոր մասերով։ Ընդհանրապէս տպաւորութիւնն այն է, որ այդ ծրագիրը կարօտ է հիմնական լուրջ վերամշակման, աչքի առաջ ունենալով նրա վեցամեայ կիրառման փորձը։ Ամառվայ սկիզբներում Թիֆլիսում գումարված շրջանային ուսուցչական ժողովում զեկուցված ռեֆերատներից իրանց նիւթի նորութեամբ առանձին հետաքրքրութիւն շարժեցին դպրոցական աշակերտական ինքնավարութեան սիստեմը, իբրև դաստիարակութեան կարևոր գործօն (Ց. Տէր-Միրաքեան) պարտադիր սիստեմատիկ ընթերցանութեան անհրաժեշտութիւնը մեր դպրոցների համար (Ա. Նազարէթեան) և ուսուցչական թոշակարկղ (Ս. Մալխասեանց)։

Շրջանային ուսուցչական ժողովները պէտք է համարել մի տեսակ նախապատրաստական գործ յետագայում կայանալիք համաուսուցչական համագումարի, որի կարևորութիւնը օրէ-ցօր աւելի ևս զգալի է դառնում, մանաւանդ որ ներկայ դպրոցական կեանքը գտնվում է իր կազմակերպչական շրջանի մէջ, որ չէ կարող երկար տևել։ Շատ նպատակայարմար է մօտիկ ապագայում կազմակերպել այդ համագումարը, ուր մեր դպրոցների բարենորոգման խնդիրը քննութեան առնելուց և որոշ ծրագրային առաջարկներ մշակելուց ու որոշումներ կայացնելուց յետոյ՝ ամենը կարելի է առաջարկել ապագայ մեր նորընտիր կաթողիկոսին, իբրև հայ ուսուցչութեան կողմից առաջարկ-միջոցներ մեր նահատակ դպրոցների բարելաւման։

Անկասկած հայ ուսուցչին է վիճակված ամենախոշոր դերը կատարելու մեր դպրոցական կեանքում և նա է գլխաւոր պատասխանատուն մեր դպրոցների առաջադիմութեան։ Իսկ մեր ներկայ ուսուցչութեան ներկայացուցիչները արդեօք հնարաւորութիւն ունեն կամ պատրաստ են այդ վսեմ և պատասխանատու դերի համար թէ ոչ։ Թիֆլիսում կայացած շրջանային ուսուցչական և Ուսուցչական Միութեան ժողովներում ներկայ եղող ուսուցիչներին եթէ համարենք մեր ծխական դպրոցների ուսուցչութեան ներկայացուցչութիւն, այն ժամանակ, մեր կարծիքով, կարիք կայ մտանշել այն հանգամանքի վրա, որ ցանկալի է, որ ապագայում մեր ուսուցչութեան ներկայացուցչութիւնը ժողովներում և համագումարներում հանդէս գար աւելի պատրաստ և ուժեղ թէ իր մտաւոր կարողութիւններով և թէ փորձառութեամբ։

Ամենակարևոր և էական նշանակութիւն ունեցող հարցը՝ մեր դպրոցների գոյութեան նպատակը՝ պարզ և որոշակի միշտ պէտք է աչքի առաջ ունենայ ամեն մի ուսուցիչ։

Իսկապէս ինչու համար գոյութիւն ունեն մեր դպրոցները, ինչն է նրանց raison d'être. Արդեօք մեր դպրոցները ձգտում և հետամուտ են այն նպատակներին, ինչ-որ ռուսական կամ եւրոպական դպրոցները։ Մեր կարծիքով՝ ոչ։ Հայ դպրոցը գտնվում է շատ բացառիկ պայմաններում և նրա նպատակն էլ պէտք է լինի բացառիկ։ Հայ դպրոցը նման է թիթեռնիկի. այսօր կայ, իսկ վաղը…

Ամեն մի ազգութեան սիւնը կազմում է իր մայրենի լեզուն։ Մայրենի լեզուի պահպանման և տարածման գլխաւոր զէնքը՝ դպրոցն է։ Այս առաւել ևս աչքի է ընկնում և առանձնապէս կարևոր նշանակութիւն ունի մեզ պէս մի տարաբաղդ ժողովրդի համար, որը զուրկ է քաղաքական և այլ շատ կուլտուրական բարիքներից շնորհիւ պատմական-աշխարհագրական աննպաստ պայմանների։ Հայ դպրոցը կոչված է տարածելու մայրենի լեզուն կամ հայախօսութիւնը։ Հայ դպրոցը պէտք է տայ հայախօս հայրեր և մայրեր։ Հայ դպրոցը պէտք է տայ այն, ինչ որ չէ կարող տալ ոչ մի այլ դպրոց՝ պետական, մասնաւոր, քաղաքային, մինչև իսկ գէմնազային և այլն, այսինքն մայրենի լեզուի ուսուցումը գոնէ այն չափով ու ծաւալով, որ հայ ընտանիքի անդամները լինեն հայախօս։ Մեր կարծիքով՝ մայրենի լեզուի ուսուցումը մեր դպրոցների ողն ու ծուծը պէտք է կազմէ. դա է լինելու դպրոցական ծրագրի գլխաւոր առանցքը, կորիզը, որի շուրջը պէտք է բոլորեն միւս գիտելիքները։ Երկրորդ տեղը պէտք է բռնէ մայրենի լեզուից յետոյ ռուսաց լեզուն, իբրև պետական լեզու, որի անհրաժեշտութիւնը ակներև է։ Միւս գիտելիքները այն չափով ու ծաւա- [illegible] մեր եկեղեցական-ծխական դպրոցների ծրագիրներում մայրենի լեզուի շուրջը, որչափ նրանք նպաստել կարող են մայրենի լեզուի հիմնաւոր իւրացման։

Պարտադիր ընթերցանութեան դասընթացքը, որ գրեթէ միաձայն ընդունվեց շրջանային ժողովի կողմից՝ մտցնելու համար դպրոցական ծրագրի մէջ, հէնց գըլխաւորապէս նպատակ ունի մայրենի լեզուն և գրականութիւնը։ Մեզ համար մայրենի լեզուից յետոյ առաջնակարգ նշանակութիւն ունի պետական լեզուն։ Պէտք է աշխատել ամեն հնարաւոր և նպաստաւոր պայմաններ ստեղծել, որպէսզի մեր դպրոցներում ռուսաց լեզուն դասաւանդվի կանոնաւոր և արդիւնաւէտ կերպով, որովհետև այդ առարկայի վերաբերմամբ կատարած ամեն մի սխալը կարող է վճռական, մինչև իսկ ճակատագրական նշանակութիւն ունենալ իր բոլոր կործանարար հետևանքներով, արտաքին պատահարները ի նկատի ունենալով։ Որչափ որ արդիւնաւէտ լինի պետական լեզուի դասաւանդութիւնը, այնչափ էլ դպրոցի վարկն ու հեղինակութիւնը բարձր կը լինի ամենի, մանաւանդ և մեր ժողովրդի աչքում և նրա գոյութեան յարատևութիւնը աւելի ապահովված։ Փոյթ չէ, եթէ այլ գիտելիքները ծրագրված կը լինեն սեղմված, կրճատ և համառօտ։ Մայրենի լեզուին տիրապետող և ընթերցասէր աշակերտը կեանքի մէջ, դպրոցից դուրս, կարող է ընթերցանութեամբ հարստացնել իր մտաւոր պաշարը։

Ահա թէ ինչ պէտք է աչքի առաջ ունենան այն մարմինները, որոնք ապագայում կոչվելու են վերամշակելու ներկայումս գործադրվող դպրոցական ծրագիրը, որ և քննութեան առնվեց ուսուցչական շրջանային ժողովներում անցեալ 1910/11 ուսումնական տարվայ ընթացքում։

Ա. Նազարէթեան

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Դժբաղդութեամբ վերջացած ուխտագնացութիւն

Շուշի, 19 յուլիսի

Վարդավառի տօնը մեզանում կատարվեց մեծ հանդիսաւորութեամբ։ Ղարաբաղցիները այդ տօնին մեծ նշանակութիւն են տալիս։

Ղարաբաղն ունի իր սրբավայրերը։ Խաչէն գաւառում յայտնի են Պտկի ս. Գէորգ զօրավարի վանքը, Ցակոբ հայրապետի և Գանձասարի վանքերը. Ջրաբերդում յայտնի են «Ինն-մասը», Երեք-մանկունք, Եղիշէ առաքեալ վանքերը. Վարանդայում Ամարասը. Դիզակում «Գտիչը» և Դիզա-

փայտը։ Բացի սրանցից կան և ուրիշ սրբավայրեր և ս. աւետարաններ։

Վարդավառի տօնին շրջակայ բնակիչները ժողովվում են այդ ուխտատեղիները և իրանց ուխտը կատարում։

Ժողովուրդը տարիների ընթացքում կամաց-կամաց ընտելանալով ժամանակակից գեղջի կեանքին՝ ուխտագնացութեան խնկական նպատակից շեղվել է և հաւաքվում է այդ սրբավայրերը՝ զուարճանալու համար։ Ի հարկէ այս երևոյթը բացասական է և հետևաբար ոչ ցանկալի, որովհետև մեր սրբավայրերը երբէք սահմանված չեն զուարճութեան վայրեր լինելու։

Շուշի քաղաքից դէպի հիւսիս-արևելք գտնվում է «Սարի բէկ» ուխտատեղին։

Վարդավառի տօնին այդտեղ է ժողովվում բազմաթիւ հասարակութիւն թէ Շուշի քաղաքից և թէ շրջակայ գիւղերից։

Այս Վարդավառին էլ խուռն բազմութիւն էր հաւաքվել։ Այդտեղ է գնում և ալիղուլեցի Մուխանը։

Վաղ առաւօտեան այդ Մուխանը երեսին խաչակնքում է, գոմշուկները լծում սայլին, մէջը նստեցնում իր կնոջը, երեխաներին ու մատաղը և ճանապարհվում Սարիբէկ։ Հէնց որ տեղ են հասնում, գոմշակները, նկատելով այնտեղի՝ իրանց համար միանգամայն օտարոտի ժխորն ու կենդանութիւնը, ինչպէս և ասիական անճոռնի երաժշտութիւնը, կանգ առնել չեն ուզում։ Սայլապանի փաղաքշանքը, բարկութիւնը չեն ազդում գոմշուկների վրայ, և սրանք տափնդ են տալիս ու փախչում ամենայն արագութեամբ։ Սայլից թափվում են իրերը, ընկնում է մատաղացու ոչխարը։ Գոմէշները իրանց տէրոջը՝ պոզերով բարձրացնելով՝ ձգում են հեռու մի բանջարանոցի մէջ, իսկ իրանք խռովածի պէս մի գլուխ փախչում։

Ճանապարհին հանդիպում է շուշեցի մի խեղճ կին, Բ. Սափարեանցի կինը, որ գալիս է լինում իր ուխտը կատարելու։ Սա անկարող լինելով փախչել՝ ընկնում է սայլի տակ և սարսափելի ջարդուածքներ ստանում։

Կէս ժամից յետոյ նա մեռնում է։

Ուխտաւորները երկու կուսակցութեան են բաժանվում. մի մասն ուզում է սայլապանին տեղնուտեղը քարկոծել, իսկ միւս մասը նրանում յանցանք չը գտնելով, այլ դէպքը համարելով պատահական դժբաղդութիւն, պաշտպանում է նրան։

Քստմնելի էր և այն հանգամանքը, որ ուխտաւորները այնքան գինովցել էին, որ չը նայելով անշունչ դիակը իրանց կողքին էր՝ շարունակեցին զուռնան փչել տալ և պարել...

*

Գանձակի ինչեւանցը

Գ ա ն ձ ա կ, 23 յուլիսի

Գանձակի նահանգապետ Կօվալևը մեկնեց արտասահման, երկու ամիս ժամանակով, առողջութիւնը վերականգնելու համար։

Հայկական մասում խօսակցութեան առարկան պաշտօնից արձակված պրիստաւ Դումբրաշկօն է. սա իր պաշտօնավարութեան ժամանակ զանազան խնութներից ապաւինն մթերքներ է վերցրել, բայց երբ որոշ ժամանակ անցնելուց յետոյ պրիստաւից իրանց փողերը պահանջում են, վերջինս ոչ միայն չէ տալիս, այլ և սպառնում է։ Սրա համար դիմում են ապաւիկատէրերը ուտիկանապետ Բաննիկօվին, որով և պրիստաւը հեռացվում է պաշտօնից։

Ֆօրստէր

Բացակայում է նախաձեռնութեան ոգին

Կ ա ր ս, 20 յուլիսի

Կարսը ունի 20,000 բնակիչ։ Ազգաբնակութեան գերակշռող մեծամասնութիւնը հայեր են։ Սակայն քաղաքումս չեն տրվում կանոնաւոր կազմակերպված ներկայացումներ, չունենք բեմ, դերասան։ Այդ պահանջը լրացնել չեն կարողանում տեղական սիրողները։ Եւ այս աննախանձելի վիճակից օգտվում են անկոչ, անշնորհք և գործին անտեղեակ «դերասանները», որոնք իրանց անհամ և անտակտ արարքով թէ ժողովրդի գեղարուեստական ճաշակն են փչացնում և թէ սառեցնում են նրան թատրօնից։

Քաղաքումս միակ հայկական բեմ համարվում է ծխ. դպրոցի դահլիճը՝ օժտված բազմաթիւ անյարմարութիւններով։ Բացակայում են և դերասանները... Իսկ ինչ վերաբերում է տեղիս ինտելիգենցիային, պէտք է ասել, որ տրամադրված է դէպի թատրօնը և ունի համեստ ույժեր։ Միայն բացակայում է նախաձեռնութեան ոգին։

Շաւարշ

Ճամբարակը որպէս ամարանոց

Ճ ա մ բ ա ր ա կ (Ղազախի գաւ.), 25 յուլիսի

Չը նայելով որ Ճամբարակը գտնվում է երկաթուղուց հեռու, այնուամենայնիւ շատ ամարանոց եկող է լինում, շնորհիւ մաքուր առողջարար օդի և ջրի։ Ճամբարակի մաքուր օդը և ջուրը ոչ մի ամարանոցում չը կայ։ Մեր գիւղը գալիս են ամարանոց թէ թուրք, թէ հայ և թէ ռուս։ Այս տարի Ճամբարակը լիքն է երևանցիներով և գանձակեցիներով։ Շնորհիւ մաքուր օդի, ջրի և Սևանայ լճի՝ Վարդավառին Ճամբարակը լցվել էր բազմաթիւ քաղաքացիներով։ Մի խօսքով Ճամբարակը յետ չի մնայ Դիլիջանից և Մեծ-Ղարաքիլիսայից։ Մանաւանդ Ճամբարակի հանքային ջուրը շատ առող-

Զարար է ամեն տեսակ հիւանդների համար։

Սամսոն Մելքումեանց

ԻՆՉ Է ՊԷՏՔ ԳԻՒՂԱՑՈՒՆ

—

Որ մեր գիւղացին իր տնտեսութիւնը կատարում է անդրջրհեղեղեան ձևով ու գործիքներով, դա ակնյայտ իրողութիւն է։ Որ մեր գիւղացու կուլտուրան զերօյից մազաչափ դեռ չէ բարձրացել, դա անաշկարա փաստ է։

Վերջին տարիներում մամուլի մէջ գիւղացին բաւական պատուաւոր տեղ է գրաւել։ Մեր բարերարներն ու բարենպատակ հիմնարկութիւնները ձգտւ են մեկնել գիւղացուն, նրան ընկած դրութիւնից բարձրացնելու։

Վերջերս կարդացի լրագիրներում, որ Պետերբուրգի Եկեղ. Խորհուրդը տարեկան 1,500-ական ռ. է յատկացրել մեր մի քանի ուսումնարաններին կից գիւղատնտեսական դասընթացներ բանալու։

Նպատակը սուրբ է, սկզբունքը համակրելի. գրանով մարդասէր Խորհուրդը ցանկանում է օգնել գիւղացուն։ Բայց թէ այդ ճանապարհով կը հասնի իր բարի նպատակին, դա կասկածելի է։ Ահա թէ ինչու։

Ախալցխայի քաղաքային ուսումնարանին կից բացված են երեքամեայ դասընթացներ, ուր թէ բանաւոր և թէ գործնական աւանդվում է պարտիզպանութիւն, բանջարաբուծութիւն, մեղուաբուծութիւն, ատաղձագործութիւն և երկաթագործութիւն (слесарь)։ Ըստ կանոնի՝ այնտեղ սովորում է իւրաքանչիւր շինական հասարակութիւնից մի-մի տղայ հասարակութեան հաշւով, որպէս զի աւարտելուց յետոյ միայ նոյն հասարակութեան մէջ և իբրև հրահանգիչ ղեկավարէ ժողովրդին իր մասնաճիւղում։

Սակայն այս դասընթացների բացումից անցել է 15—20 տարի, գաւառիս բոլոր գիւղերը դարձեալ մնացել են նոյն նահապետական գործիքներով, նոյն ձևի պարապմունքներում։ Իսկ գիւղացու հաշւին սովորող հրահանգիչները գիւղերում անգամ չեն ապրում։ Եւ ինչպէս կարող են ապրել, քանի որ գիւղերում ոչ նրանց խօսքը լսող կայ, ոչ նրանց խորհրդին հետևող և ոչ նրանց աջակցող։

1908 թ. բժ. Բուդաղեանի նպաստով Ծուղրութ գիւղում կաթնատնտեսական դասընթացներ բացվեցին։ Սեպտեմբերին՝ կաթնատնտեսութեան, 1909 թ. գարունքվանից՝ բանջարաբուծութեան, նոյն թւի դեկտեմբերին, կազմվելով Տնայնագործական Ընկերութիւն, բացվեց ջուլհականոց։ Գիւղատնտեսուհի էր հրաւիրված տ. Օլգա Գենջեանը։ Ջուլհակութիւնը աջող էր. իսկ ծխ. ուսումնարանի ուսուցիչ՝ նրա ամուսին Յակովբ Գենջեանը։ Ամուսինները ձեռք-ձեռքի տուած ամենայն եռանդով նուիրվեցին գործին։ Նրանք երկաթի տոկունութեամբ երկու տարի ամեն տեսակ անյարմարութիւնների ու զրկանքների դիմանալով՝ ամեն ջանք գործ դրին շարունակել իրանց սիրած գործը։ Բայց ի ցաւ սրտի կաթնատնտեսութիւնը շարունակվեց հազիւ վեց ամիս, իսկ բանջարաբուծութիւնը՝ միմիայն նոյն գարունն ու ամառը։ Գենջեանները չը յուսահատվեցին, բոլոր ույժով կենտրոնացան ջուլհականոցի վրա՝ պահպանելով նրա գոյութիւնը երկու տարի. բացի արհեստանոցից, տրվեցին 8—10 և մանուար տօլքեր։

Ցարգելի բժ. Բուդաղեանը այդ անաջողութիւններից չը յուսահատվեց, 1910 թ. սեպտեմբերին Ախալցխա եղած ժամանակ առաջարկեց ծուղրութցիներին տալ ուսումնարանի շինութեան համար իրանց խոստացած տեղը և այլ պարագաները, տալ նաև ջուլհականոցի համար պէտք եղած թելը, որ ինքը բժիշկը իր հաշւին շինէ ուսումնարանը և ջուլհակութեան արհեստը կատարելագործելու համար ուղարկէ 3 ամսով մի վարպետուհի։ Առաջացաւ նաև ծուղրութցիների ընտրութեամբ նոյն գիւղացի մի 16—17 տարեկան տղայ իբրև որդեգիր իր հաշւին սովորեցնել Նոր-Նախիջևանում նոր բացվելիք գիւղատնտեսական դպրոցում Ծուղրութի համար ինստրուկտոր։

Գիւղացին առ հասարակ նոր մարդու ներկայութեամբ նրա առաջարկութիւններին այնպիսի պատրաստակամութիւն է ցոյց տալիս, այնպիսի շռայլ խօսքերով խոստումներ է անում, որ կարծես աշխարհի ջրերը ոսկի է հոսեցնում։ Հեռանում է նոր մարդը, հարկը պահանջում է անցնել գործի, նա քարի անտարբերութեամբ խրրվում է իր հին դրութեան մէջ։ Նոյն իսկ արհամարհական վերաբերմունք է ցոյց տալիս երէկվայ ովսաննաներով փառաբանված առաջարկութիւններին։ Թող չը զարմանայ ընթերցողը. թողնենք գրական պատասխանը, դեռ ծուղրութցիները կարիք կերպով բացասական պատասխան անգամ չեն տուել բժշկի առաջարկութիւններին, որպէս զի նա, ում պարտքն է, ի գիտութիւն տեղեկացնէ բժ. Բուդաղեանցին այդ մասին։

Ապա ուրեմն այսպիսի տխուր երևոյթները գալիս են ապացուցելու, որ գիւղատնտեսական դասընթացները, նոյն իսկ գիւղատնտեսական ուսումնարանները դեռ ժամը թէ հասցնեն մեր գիւղացուն ցանկալի դրութեան։ Որովհետև մեր գիւղացու աշխատանքի նշանաբանը դեռ հետևեալն է. «Մեր պապերի անցած կամուրջով պիտի անցնենք։ Մեր պապերը, որ այս ձևով ու գործիքներով էին աշխատում, մի՞թէ հաց չէին ուտում։ Աստուած պիտի տայ մարդուս»։

Դեռ մեր գիւղացին չէ ընդունում, որովհետև չէ կարող ըմբռնել, որ գիտութիւնը բնութեան օրէնքներից շատերին է յաղթել և մարդկանց օգտին է ծառայնում։ Նա այդ մասին խօսակցութիւնը անգամ Աստուծոյ դէմ մեղք է համարում։ Տօղերխա գրողը մի անգամ կարկտացիր մեքենայի մասին խօսում և բացատրում էր նրա օգտակարութեան մասին. գիւղացիք այն անուանելով Աստուծու դէմ թնդանօթ արձակել՝ համարեցին ամենամեծ մեղք։

Գիտենք, եւրօպական ձևով ու գործիքներով գիւղատնտեսութիւնը մի քանի անգամ արդիւնաւէտ և հեշտ է։ Ընդունում ենք, որ համակրելի սկզբունք է ջանալ միջոցներ տալ, որ մեր գիւղացին էլ եւրօպական ձևով մշակէ հողը։ Բայց մենք եւրօպական գիւղացի չունենք։ Հէնց դրա համար դեռ պէտք է ջանալ միջոցներ տալ, որ մեր գիւղացու ուղեղը ըստ եւրօպականի մշակվի, որպէս զի հասկանայ, ընդունի նորը, օգտակարը և հեռացնէ հինը, անօգուտը։

Իսկ հասկացող, ընդունող և միմեանց օժանդակող գիւղացի ունենալու համար՝ նախ կանոնաւոր ուսումնարան է պէտք մեր գիւղացուն։

Վ. Ք. Վարդանեան

Ախալցխա

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՋԸ

—o—

ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆԻ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

—

«Մշակի» № 129-ի առաջնորդողում կաթողիկոսական թեկնածուների անուններ թւելով Հ. Առաքելեանը յիշել էր նաև սրբ. Սուրէնեանի անունը, յայտնելով որ գոյութիւն ունեցող զանազան հոսանքների և ուղղութիւնների կողմից առաջարկվող թեկնածուների թւում կայ և այդ անունը։

Այդ բարձրաստիճան հոգևորականի մասին ինձ թոյլ կը տամ յայտնել իմ կարծիքը, թէ որչափ նա արժանիքներ ունի և թէ որքան յարմար է նրան այժմ կաթողիկոս ընտրելը։

Սուրէնեան սրբազանը շատ համեստ հոգևորական է. թոյլ կառավարիչ, անկաշառ, միամիտ և մաքուր։ Նա տրամադրված է լաւ, եկեղեցու համար անպայման սրտացաւ, բայց միանգամայն անկարող եկեղեցու կարիքները հոգալու և դարմանելու նրա ցաւերը, անզօր է հեղինակաբար կառավարելու։ Յիշեցէք նրա առաջնորդութիւնը Աստրախանում և Թիֆլիսում։

Սուրէնեան սրբազանը երբէք չէ կամեցել և չէ կամենում անօգուտ և վնասակար գործ կամ կարգադրութիւն անել, բայց նրա իշխանութեան ժամանակ լինում են որքան կամենաք, լինում են, լինելուց յետոյ ինք էլ զգում է, ուրիշներն էլ, բայց և այնպէս դարձեալ կը կրկնվեն։

Խրիմեանը եթէ կաթողիկոս չը լինէր, աւելի մեծ անունով գերեզման կիջնէր. թողէք, որ Սուրէնեան սրբազանը աւելի պատուաւոր անցկացնի իր կեանքի վերջալոյսը։

Սուրէնեան սրբազանը երբէք չէ եղել և չէ էլ կարող լինել նախաձեռնող. չէ սիրում եռուն կեանք, թէկուզ այդ կեանքը օգուտներ բերէ, սաստիկ վախում, քաշվում և խոյս է տալիս ղրաի նկատողութիւնից, թէկուզ դա լինի անտեղի։

Ասում են, թէ նա երկրորդ անգամն է, որ լաւ տեղապահ է եղել Էջմիածնի միաբաններից ամեն մէկը նոյնպէս կը լինէր։

Մի մեծ առաւելութիւն են համարում, երբ ուրիշի խօսքով է գործում, երբ ուրիշներն են ազդում. բայց Սուրէնեան սրբազանի նկատմամբ կասենք, որ այդ ազդեցութիւնների և խորհուրդների մէջ լինում են հակասութիւններ։ Մակար կաթողիկոսին չեմ էլ տեսել. նրա մասին պատմում են, թէ խելօք մարդկանց կը կանչէր, այս կամ այն հարցի մասին կը խօսեցնէր, ինքը քիչ կը խօսէր կամ չէր խօսի, շատերի խորհուրդներից կօգտվէր. բայց Սուրէնեան սրբազանը այս տեսակ օգտվողներից չէ։

Գ. Մուրադեանը մեծ առաւելութիւն է համարում այս տեսակ ազդվող յատկութիւնը և ուզում է ասել, թէ Սուրէնեանը լաւ կաթողիկոս կը լինի։ Այդ տեսակ ազդվող յատկութիւնը պակասութիւն է։

Անշուշտ թիւրքահայերը աւելի լաւ համարում պիտի ունենան սրբազան Սուրէնեանի նկատմամբ, քանի որ հեռուից միայն անունն են լսում։

Սուրէնեան սրբազանը ինքնուրոյն չէ, նախաձեռնող չէ. վարչական յատկութեան բացարձակ բացակայութիւն, սաստիկ ազդվող, սաստիկ քաշվող, երերվող, ամէկօսեներին լուրջ նշանակութիւն տուող, խուսափող մեծ գործից, լռակեաց, համեստ։

Ճանաչողներից ով նպաստաւոր կարծիք յայտնէ նրա մասին իբրև արժանաւոր կաթողիկոսացու, առանց վարանելու կարելի է ասել, այն մարդկանցից է, որոնք ասում են, թէ կաթողիկոսը որքան անշարժ, այնքան լաւ, որոնց համար եկեղեցին և եկեղեցականութիւնը ընդունելի են ի միջի այլոց՝ իբրև իրանց նպատակին հասնելու մի միջոց կամ ճանապարհ։

Ասում են, թէ թիւրքահայերից շատերը կը գան և Սուրէնեանին ձայն կը տան։ Շատ կարելի է, բայց թիւրքահայերը դրանով իրանց վրա են վերցնում բարոյական անհաշտելի պատասխանատուութիւն։

Ով ընդունում է եկեղեցու վեհութիւնը, նրա նշանակութիւնը և դերը, ով պատկառանքով վերաբերվում է դէպի Մայր-Աթոռը՝ հայոց հայրապետութիւնը, նա շատ լուրջ և կշռված քայլերով պիտի մօտենայ կաթողիկոսական հարցին։

Այժմ մանաւանդ հարցը աւելի է լրջանում։ Վերջին 15—20 տարին բարոյապէս քայքայվելով հայրապետական աթոռը արդէն այն կէտին ենք հասել, որ այլևս անկարելի է եօլա գնալ և կառավարել Էջմիածինը և նրա հետ կապված հիմնարկութիւններն ու հարցերը։

Այժմ հարկաւոր է, որ սկսվի վերանորոգման, կազդուրման, բարգաւաճման մի շրջան։

Անձնապէս սրբազան Սուրէնեանցին խիստ յարգողներից՝

Մէկը

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

✦ Թիֆլիսի հեռագրային և հեռախօսային կենտրոնական կայարանի շինութեան կառուցումը արագ կերպով առաջ է ընթանում և պատրաստ կը լինի առաջիկայ նոյեմբերին։ Կայարանը կառուցվում է Վօենեի փողոցի վրա։ 1912 թւի յունվարից կայանը կը տեղափոխվի սեփական շէնքը, իսկ հեռախօսային կայարանը կը փոխադրվի աւելի ուշ, մօտ վեց ամսից յետոյ։

✦ Պետերբուրգի համալսարանի պրօֆէսօր Ա. Վօյէյկօվը, որը Սևանայ լճի ափերը հետազօտելուց յետոյ ուղևորվել էր Էջմիածին, գտել է այնտեղ կատարեալ հիւրասիրութիւն և ծանօթացել է Էջմիածնի բոլոր հիմնարկութիւնների հետ։ Տեղակալ սրբազանը ստեղծել է նրա համար ամեն յարմարութիւն, որպէսզի պրօֆէսօրը ամեն ինչ տեսնի։ Էջմիածնից նա ուղևորվել է դէպի Ալէքսանդրապօլ և Անի։

✦ Յուլիսի 25-ին կայացաւ Թիֆլիսի քաղաքային ընտրողների ցուցակները քննող դումայական մասնաժողովի նիստը, երբ քննութեան առնվեցին ընտրողական առաջին մասի ցուցակները։ Յետագայ նիստում քննութեան կառնվեն երկրորդ մասի ցուցակները։

✦ Քաղաքային ընտրողների ցուցակները քննող մասնախումբը իր վերջին նիստերից մէկում հարց յարուցեց, որպէսզի առաջիկայ քառամեակի համար ձայնաւորներ ընտրվեն նաև հրէաներից։ Յանձնախումբը պարտաւորեցրեց քաղաքային վարչութեան քարտուղար Մ. Զաքարին՝ ներկայացնել ընտրութեանը մասնակցելու իրաւունք ունեցող հրէայ ընտրողների ցանկը, որպէսզի քննութեան առնվի հրէաներից մէկ կամ երկու հոգու ձայնաւոր ընտրելու հարցը։ Եթէ յանձնախումբը բարւոք գտնէ հրէայ տարրի մասնակցութիւնը քաղաքային ինքնավարութեան գործերի մէջ, այն դէպքում աշնանը, հէնց որ սկսվեն քաղաքային դումայի նիստերը, դումա կը մտցվի մի զեկուցում, միջնորդութիւն յարուցելու երկրի բարձր կառավարութեան առաջ, թոյլ տալ ընտրելու դումայի համար ոչ աւել քան երկու հրէայ իրաւատուներից։

✦ Անդրկովկասի ռուս ազգաբնակութեան պատգամաւոր Պետական Դումայի անդամ Ֆ. Տիմօշկինը Թիֆլիս է եկել։

✦ Երկու ամսվայ արձակուրդով արտասահման է մեկնում Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան շինարարական մասի գործավար ինժեներ Ն. Աբէլեանը, որին քաղ. վարչութիւնը յանձնարարեց դիտել արտասահմանեան բուժարանները, տեղեկութիւններ ժողովել նրանց ֆինանսա-տնտեսական մասին և հաւաքել յատակագծերը այնտեղի բուժարանների, նմանապէս և նրանց վերաբերեալ գրականութիւնը։

✦ Ֆինանսների մինիստրութիւնը հաստատել է Ախալքալաքի փոխատու վարկի ընկերութեան կանոնադրութիւնը։

✦ Շուշու գաւառի Խոնաշէն վայրի գիւղերում ապրող ռուս գաղթականների ցանքսերին մորեխը 12,493 րուբլու վնաս է հասցրել։

✦ Պեատիգօրսկի հանքային ջրերի շրջանի բուժարաններում սէզօնի բացումից մինչև յուլիսի 18-ը սէզօնի տոմսակներ են վերցրել՝ օտարաքաղաքացիները՝ 6,975, տեղացիները՝ 2,472 հատ։ Մուտքի տոմսակներ ծախված են 16,910 հատ։ Կիսլօվօդսկի ջրաբուժարաններում ծախված են սէզօնի տոմսակներ՝ օտարաքաղաքացիներին՝ 7,083 և տեղացիներին՝ 1,887 հատ։ Իսկ Ժելեզնօվօդսկում՝ օտարաքաղաքացիներին՝ 5,039 և տեղացիներին՝ 159 հատ։

✦ Երկու շաբաթ առաջ Պետերբուրգի նաւակայանում մասնաւոր գործատէրերի բանւորները 40—60 հոգուց բաղկացած խմբերով սկսեցին գործադուլ անել, որը աստիճանաբար մեծանալով՝ գործադուլաւորների թիւը 12,000-ի հասաւ։ Գործադուլի տարածմանը նպաստեց Անգլիայի ածխագործ բանւորների գործադուլի վերջանալը, որի հետևանքով Պետերբուրգի նաւակայանը մտան բազմաթիւ նաւեր, որով նրանց դատարկելու համար եղած բանւորների քանակը անբաւարար էր, մանաւանդ որ դրանից առաջ զգալի բաց գոյացաւ շնորհիւ գիւղատնտեսական աշխատանքների գնալուն և դրէդնօուտների կառուցման վրա աշխատելուն։ Այդպիսով բանւոր ձեռքերի մեծ կարիք զգացվեց։ Սրանից օգտվեցին բանւորները և ներկայացրին պահանջ, աւելցնելու սովորական աշխատավարձը մինչև 2 ր. 50 կ. օրական, իսկ աշխատանքի ժամերից դուրս իւրաքանչիւր ժամի համար պահանջեցին 25—30 կ. մինչև 40 կ.։ Ներկայի հաշւով «էքստրա» աշխատանքի հետ միասին ստացվող օրավարձի քանակը միջին թւով հասնում է 2 ր.։ Սրանցից զատ բանւորները պահանջում են վերջ դնել կանանց վարձելուն նաւակայանի ամեն տեսակ աշխատանքների համար, բացի նախկինը, այսինքն ցորենի թափումը, իսկ նրանց աշխատարձ նշանակել օրական 90 կ., տալով իւրաքանչիւր աւելորդ ժամի համար 30 կ.։ Յուլիսի 19-ին կայացած նիստը, որին մասնակցում էին կապալառուները և նաւատէրերը, որոշեց բաւարարական գիրք բռնել։ («Кав.»)

✦ Ցխինվալից մեզ գրում են. «Մօտ օրերս այստեղ եկած Թիֆլիսի մի աւ..քահանայ նուիրեց տեղիս ծխ. դպրոցի մի չքաւոր աշակերտի 1911/12 թ. ուսման վճարը, խոստանալով որ մինչև իր մահը կը վճարէ մի աշակերտի ուսման թոշակը ի յիշատակ իր վաղամեռ որդու»։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ՍԵՌԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ԱՌԻԹՈՎ

I

Սեռական հարցը վերջերս առանձին ուսումնասիրութեան նիւթ է դարձել. ոչ միայն գիտականները, մանաւանդ բժիշկները, այլ և վիպագիրները, դրամատուրգները և մանկավարժները՝ գիտակցելով այդ հարցի կարևորութիւնը՝ լուրջ ուսումնասիրութեան առարկայ են դարձրել վերջինը։

Մենք «Լումայ» ամսագրում 1909 թ. ընդարձակ յօդուած էինք տպել, օգտվելով յայտնի պրօֆ. Գերցէնի աշխատութիւնից՝ «Գիտութիւն և բարոյականութիւն» վերնագրով, ուր բացատրված էր գիտութեան կարևորութիւնը բարոյականութեան զարգացման մէջ։

Նորերս բժիշկ-պրօֆ. Եարօցկին իր շատ հետաքրքրական աշխատութեան մէջ («Իդէալիզմը որպէս բնախօսական գործօն») շօշափում է նոյն հարցը։ Հեղինակը պահանջում է ողջախոհութիւն, ժուժկալութիւն սեռական կեանքի մէջ։ Այդ գրքի մասին մենք ընդարձակօրէն պիտի խօսենք մեր լրագիրներից մէկում, գտնելով նրա մէջ վերին աստիճանի հետաքրքրական գիտական լուսաբանութիւններ, որոնց հետ ծանօթանալ հայ ընթերցողի համար յոյժ կարևոր է։

Սեռական հարցի ուսումնասիրութեամբ զբաղվում է յայտնի պրօֆ. հոգեբոյժ Բեխտերևը իր յետագայ աշխատութեան մէջ «Սեռական ապնուացում» վերնագրով 1910 թ., որը տպված էր «Գիտութեան տեղեկատու» ամսագրում*)։

II

Սեռական կեանքը բուսական և կենդանական կեանքի այնպիսի գործօն է, որի շնորհիւ պահպանվում է նրա գոյութիւնը, զրպւչութիւնը և կատարելագործումը։ Ինչպէս գրում է բժ. Ռիբինգը իր «Սեռական կեանքի առողջապահութեան» մէջ, շնորհիւ այդ կեանքի ծաղկում են ծաղիկները, երգում են սոխակներ և միւս թռչունները. միայն նրա շնորհիւ բուսական և կենդանական աշխարհը ընդունում է, ստանում է ամենաշքեղ գոյներ և ձևեր. միայն նրա շնորհիւ նոյնպէս մարդիկ և կանայք հասնում են ֆիզիքական և հոգեկան կատարելութեան, մրցում են միմեանց հետ՝ թէ զօրութեան և թէ գեղեցկութեան կողմից։ Եթէ մարդիկ զուրկ լինեին սեռական զգացումներից, կեանքը կը դառնար մի տխուր անապատ. այն ժամանակ գոյութիւն չէին ունենայ՝ ոչ գիտութիւն, ոչ արհեստ, ոչ պետական կեանք, ոչ կուլտուրա, մինչև անգամ մեծ մասը դաւանութիւնների։ Նոյնիսկ կեանքը իր բարձրագոյն ձևերով գոյութիւն չէր ունենայ, որովհետև վերջինը կարող է լինել սեռերի փոխադարձ յարաբերութեամբ։ Ահա ինչու սեռական գործունէութիւնը, իբրև կարևորագոյն գործօն, պահանջում է, որ հասարակութիւնը վերաբերվի դէպի նրան զգոյշ, յոյժ լրջօրէն։ Անպատեհ ուղղութիւնը սեռական գործունէութեան՝ միշտ և ամեն տեղ սպառնում է սարսափելի սօցիալական փորձանքներ յարուցանել։ Վեներական ախտերի անհելի զարգացումը, պոռնկութեան սաստիկ տարածումը, յանցաւորութիւնը սեռական հողի վրա, նոյնպէս ամլութիւնը, այլասեռումը և սերնատութիւնը՝ ազգաբնակութեան խնլաւ սեռական կեանքի հետևանքն են կազմում։ Մարդկութեան ամենակարևոր յաղթութիւններից մէկը պիտի համարել սեռական կեանքի վերաբերեալ ամօթխածութիւնը և զգաստութիւնը. վերջինս շղարշը սրբագործված է կրօնով և ամրացած՝ բարոյագիտական աւանդութիւններով, ահա ինչու գիտութիւնը մինչև վերջին ժամանակները սեռական հարցով չէ զբաղվել։

Եւ զարմանալի է, որ մարդիկ այնքան անտարբեր են գտնվել դէպի այդ կենսական հարցը՝ թէ իրան հասարակութեան օգտի և թէ նրա սերնդի համար։ Ինչպէս՝ հարցը ոչ թէ սեռական գործունէութեան

*) Մենք ռուսերէն աշխատութիւնների անունները բերում ենք հայերէն թարգմանութեամբ թիւրքահայ ընթերցողի յարմարութեան համար։

[illegible]

է դարձել։ Մըրնակ, ռուս գրող [illegible]կօն իր «Ժուլիկ» դրամում և հայ գրող Աբէլեան «Ազատ սէր» ռուսերէն լեզուով դրամայում. իսկ վիպագրութեան մէջ յայտնի է «Սանին» գրուածքը, որը արգելքի է ենթարկվել շատ տեղերում։ Ուրախալի է, որ վերոյիշեալ դրամատուրգները իրանց գրուածքների մէջ բացասական կողմն են ցոյց են տալիս «ազատ սիրոյ»։

III

Բարեբաղդաբար վերջերս սեռական հարցը գիտնականների, գլխաւորապէս՝ բժիշկների ուսումնասիրութեան առարկայ է դարձել։ Ցայտնի պրօֆ. Ֆօրէլ իր նշանաւոր աշխատութեան մէջ («Սեռական հարց») մեծ լոյս է սփռում սեռական կեանքի վրա. նա՝ պաշտպանելով Տօլստոյի կարծիքը այդ հարցի մասին՝ յետագայ եզրակացութիւնն է անում. «Սեռական յարաբերութիւնը արանց և կանանց միջև՝ պիտի նպատակ ունենայ [illegible]

Բժ. Բ. Աշաւորեան

(Վերջը միւս անգամ)

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Եւպատորիա, 13 յուլիսի

«Մշակի» № 114-ում Սիմ. Գրիգեանը «Թուցիկ դիտողութիւններ Ղրիմի ափերից» վերնագիրը կրող յօդուածում՝ առանց հաստատուն փաստերի՝ մեղադրում է ինձ։ Յօդուածագիրն իր ասածներին որպէս վկայութիւն բերում է «Լոյս» շաբաթաթերթի անցեալ տարվայ № 11-ում «Կովկասեան քահանաները Ղրիմում» վերնագիրը կրող մի յօդուած։

Արդ՝ առաջարկում եմ Սիմ. Գրիգեանին իր գրածները հաստատել մամուլի միջոցով հաստատուն փաստերով։

Յօդուածագիրը, խօսելով տեղիս ծխ. դպրոցի մասին՝ գրում է, թէ դպրոցը ունի 30 աշակերտ երկու ուսուցչով՝ այր և կին Թումանեաններ։

Եթէ խօսքը մեր դպրոցի մասին է, մեր դպրոցն ունի 20 աշակերտ, և ոչ միայն երկու ամուսինները են ուսուցիչները, այլ ես էլ կրօնուսոյց եմ։

Ս. ք. Իսկանդարեան

Գօրիս, 16 յուլիսի

«Մշակի» № 152-ում յիշածս Երևանի փոխ-թեմակալի մեր աւագ ուսուցչի մի ամսվայ ռոճիկ վճարելու տեղեկութիւնը՝ ինձ սխալ են հաղորդել. ոչ թէ փոխ-թեմակալն է վճարել, այլ վանական կառավարութեան անդամ Խորէն վարդապետը։ Փոխանակ Խորէն վարդապետի՝ ինձ հաղորդել են Խորէն եպիսկոպոս։

Սազանդարեան

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

✦ Տեղեկութիւն է ստացվել, որ Մահմէդ Ալին գտնվում է Թէհրանից 100 կիլօմետր հեռաւորութեան վրա։ Մօտ ապագայում սպասվում է նրա մուտքը Թէհրան։ Նրա կրկին գահ բարձրանալու նպաստաւոր պայմանների մասին խօսում են նոյնիսկ նրա հակառակորդները։

✦ Պարսից կառավարութիւնը մեծ գումարներ է ծախսում ինքնապաշտպանութեան համար։ Հարց է յարուցված պետական թանգարժէք իրերը ծախելու մասին, որպէսզի գոյացած գումարով հոգացվեն անհրաժեշտ ծախսերը, որովհետև պետական գանձարանը ողբալի վիճակի մէջ է գտնվում։

✦ Անգլիացի Ստօկը, որը նշանակվեց պարսից ժանդարմերիայի պետ, արդէն ձեռնարկել է ժանդարմերիայի կազմակերպմանը, որը առայժմ կը կռւի Մահմէդ-Ալիի դէմ։

✦ Պարսից մինիստր Նախագահ Սամսամ-ուս-Սալթանէն հեռագիր է ուղարկել ղաշղայինների ցեղապետին՝ խնդրելով մոռացութեան տալ բախտիարների հետ ունեցած թշնամութիւնը և պաշտպանել սահմանադրութիւնը։

✦ Թէհրանում ձերբակալված էնախկին պատգամաւոր և մէջլիսի նախագահի օգնական, չափաւորների կուսակցութեան պարագլուխ և Սիփեհդարի կաբինէտի մինիստրի օգնական Մօազադ-ուլ-Միւլքը. նրա մօտից գրաւված թղթերի մէջ գտնված են փաստաթղթեր, որոնք ապացուցում են նրա յարաբերութիւնը նախկին շահի եղբայր Սալար-ուդ-Դօվլէի հետ։ Զինուորական դատարանը արդէն ձեռնարկել է դատավարութեան։ Դատավա[illegible]

ՆԱԽԱԶԳՈՒՇԱՑՈՒՄՆ

ԱՅՆ ԱՆՁԵՐԻ ՀԱՄԱՐ, ՈՐՈՆՔ ՏԱՌԱՊՈՒՄ ԵՆ

Նեվրաստենիայով, սեռական թուլութեամբ, զառամեալութեամբ, իստէրիկայով, նեվրալգիայով, սակաւարիւնութեամբ, թոքախտով, սիֆիլիսով, սրտիկային բժշկութեան հետեւանքներով, սրտի հիւանդութիւններով (չաղութիւն, սրտի գնդախտութիւն, սրտի բաբախում, պէրէօյ, միօկարդիտ), զարկերակի կարծրացումով, ալկօհօլիզմով, ողնաշարի հիւանդութեամբ, կաթուածներով, հիւանդութիւններից առաջացած թուլութեամբ, յոգնածութեամբ և այլն։

Վաճառքի համար երևան են եկել բազմաթիւ սակաւարժէք և առողջութեան համար վնասակար՝ մեր ՍՊԵՐՄԻՆԻՆ նմանեցված կեղծիքներ, որոնք առաջարկվում են ՍՊԵՐՄԻՆԻՆ նմանող զանազան անուններով, բստ որում, հիւանդներին մոլորութեան մէջ ձգելու համար, կեղծողներն իրանց րէկլամների մէջ բերում են բժիշկների գիտողութիւնները մեր ՍՊԵՐՄԻՆ-ՊԷԼԻ մասին, վերագրելով այդ գիտողութիւններն իրանց կեղծիքներին։ Ի նկատի ունենալով այդ, մենք պարտք ենք համարում այն անձերին, որոնք օգտվում են Սպերմինից, նախազգուշացնել այդ կեղծիքներից։ Գրականութեան մէջ գտնվող բոլոր բազմաթիւ գիտողութիւնները գիտնականների և բժիշկների կողմից՝ արված ՍՊԵՐՄԻՆԻ փրկարար ազդեցութեան մասին, վերաբերում են բացառապէս ՍՊԵՐՄԻՆ-ՊԷԼԻՆ, հետևաբար և խնդրում ենք գնելու ժամանակ ուշադրութիւն դարձնել „ՍՊԵՐՄԻՆ-ՊԷԼԻ“ անուան և ֆիրմայի վրա, որովհետև ուրիշ պատրաստվածները ոչ այլ ինչ են՝ եթէ ոչ ՍՊԵՐՄԻՆ-ՊԷԼԻՆ նմանեցված կեղծիքներ, որոնք՝ ազդեցութեան տեսակէտից՝ ոչ մի առնչութիւն չունեն նրա հետ։ Միակ իսկական Սպերմին ներկայանում է ՍՊԵՐՄԻՆ-ՊԷԼԻՆ, սրուակը 3 րուբլի։

Ցանկացողներին ուղարկվում է ձրիաբար Սպերմինի մասին եղած հարուստ գրականութիւնը՝

ОРГАНОТЕРАПЕВТИЧЕСКІЙ ИНСТИТУТЪ

ՊՐՕՖԵՍՍՕՐ ԴՕԿՏՕՐ ՊԷԼԻ ԵՒ ՈՐԴԻՔ

Մատակարար ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ պալատի—Ս.-Պետերբուրգում, В. О., 7 лин. 18.

(П. 54425) 419. 12—9

Հ Ի Ւ Ա Ն Դ Ն Ե Ր Ի Ն

պանում է արտաքսել խալմից և յայտարարել սրբազան պատերազմ։

✦ Նոր տեղեկութիւններին նայած՝ Քիրմանշահի շրջակայքում տեղի են ունեցել ընդհարումներ իշխան Սալար-ուդ-Դօվլէի զօրքերի և բախտիարների միջև, որոնք գտնվում են Ամիրխանի հրամանատարութեան ներքոյ։

✦ Անգլիական կառավարութիւնը ազդու կերպով բողոքեց անգլիացիներին Անադիրից արտաքսելու նկատմամբ։

✦ Պոդգօրիցայից հեռագրում են Ցիտինիէ, որ մալիսօրների մի մասը մերժում է զինաթափ լինել և մօտ ապագայում կը միանայ Կօսսովայի վիլայէթում ծագելիք ապստամբութեանը։

✦ Վիէննայում ապրող սլավօնների բանիմաց շրջաններում կարծում են, որ Ալբանիան չի խաղաղվի, որովհետև Թիւրքերը իրանց խոստումները չեն կատարի, որի հետևանքը նոր ապստամբութիւն կը լինի։

✦ Ալբանիայում գործող զօրքերի ընդհանուր հրամանատար նշանակված Աբդուլլահ-փաշան Սկիւտար է գնացել Սալօնիկից վերցված մեծ քանակութեամբ օֆիցերներով, որոնց թւում է նաև Թիւրքիայի յեղաշրջման հերոս Էնվէր-բէյը։

✦ Եգիպտում նկատվում է յուզմունք ոչ միայն ղպտիների, այլ և մահմէդական ազգաբնակութեան մէջ։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

26 յուլիսի

ԿԻԵՎ։ Գեներալ-նահանգապետի մօտ, տեղական տնտեսութեան կառավարութեան պետ Գերբելի, Կիևի և Պօդօլի նահանգապետների մասնակցութեամբ կայացաւ խորհրդակցութիւն երկրում գէմստվօ մտցնելու հարցի առիթով։

ՄՕՍԿՎԱ։ Նահանգապետը թոյլ չը տուեց մասնակցել ժողովրդական կրթութեան համապետական համագումարին իշխան Պաւել Դօլգօրուկիին և Գալբօրկին։

ԲԵՐԼԻՆ։ Պաշտօնապէս հաստատվում է Բրեմէնում անգլիացի լրտեսի ձերբակալվելու տեղեկութիւնը։

ՏՕՄՍԿ։ Եկաւ ճան. հաղ. մինիստրը։

ԿԻԵՎ։ Չերկասում հանդիսաւորապէս դրվեց Ազատարար Կայսրի արձանի հիմնադրութիւնը։

ԲԼԱԳՕՎԷՇՉԷՆՍԿ։ Յուլիսի 24-ին գիշերով Զէում զգացվեց երկրաշարժ 30 վայրկեան։ Մի քանի տներ ճեղքուածներ ստացան։

ԵԿԱՏԵՐԻՆՕՍԼԱՒ։ Հեղեղը Մարիուպօլում ծածկել է երկաթուղային ծառայողների տները։

ՎԻԷՆՆԱ։ Աւստրիական կառավարութիւնը Չերնօգօրիա ուղարկեց երեք բժիշկների՝ խօլերայի դէմ կռուելու։

ՏՐԻԷՍՏ։ Երևան հանվեց խօլերայի դէպք։

ՄԱՐՍԷՅԼ։ Երևան հանվեցին խօլերայի մի քանի դէպքեր։

ՏՕՄՍԿ։ Զինուորական դատարանը մահվան պատժի ենթարկեց 1907 թ. պօստը [illegible]

[illegible]

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Ե. ՏԷՐ-ՄԱՐՏԻՐԵԱՆ

Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Տ Ո Ւ

Высочайше Утвержденное Русское Общество Пароходства и Торговли, учрежд. въ 1856 г.

ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԻ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ.

Ամառային երթեւեկութիւն

ՂՐԻՄ-ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԳԻԾ

Մեկնում են Բաթումից

I Պօստային-մարդատար շոգենաւեր.
Երեքշաբթի ժամի $12^1/_2$-ին գիշերը շրջանակի գծով.
Հինգշաբթի » $12^1/_2$ » » »
Շաբաթ » $12^1/_2$ » ուղղակի »

II Մարդատար շոգենաւեր.
Երկուշաբթի ժամի 1 ցերեկը, շրջանակի գծով։
Շաբաթ » 12 » » »

III Մարդատար-ապրանքակիր շոգենաւեր.
Չորեքշաբթի առաւ. ժամի 4-ին շրջանակի գծով.
Ուրբաթ » » » » »

Ժամերը Պետերբուրգի են։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՊՕՍՏԱՅԻՆ ԳԻԾ

Կանոնաւոր հաղորդակցութիւն դէպի Ալէքսանդրիայի, Բօլգարիայի, Մակեդօնիայի, Սերբիայի, Անատօլիայի, Պարսից-Ծոցի (Персидскій заливъ) գծերի բոլոր նաւահանգիստները։

ԲԱԼՏԻԱԿԱՆ ԳԻԾ

Կանոնաւոր հաղորդակցութիւն ուղղակի Պետերբուրգ, Րիգա, Լիբավա և Րէվել։

Տոմսակները կարելի է գնել Թիֆլիսի գրասենեակում, Վելիամինովեան փողոց, № 18.

Հեռախօս № 11.

Ընդունվում են եւ ապահովագրվում են ապրանքներ ծեռնտու պայմաններով։

Գործակալ՝ Ս. Խ. Սուլխանեանց

(շ.) 0—11

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ

Գ. Ա. ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ

Մասնագէտ միզասեռական, սիֆիլիս եւ վեներական հիւանդութիւններ։

Ընդունում է հիւանդներին՝

Առաւօտեան ժամը 12—1-ը, երեկ. ժամը 6—8-ը։
Կիրակի օրերը՝ միայն ժամը 12—1-ը։
Կուկիա, Սեմէնօվսկայա փողոց, № 16.
Տ Է Լ Ե Փ Օ Ն № 40.

(Խ.ու.կ.) 220. 100—51

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ

Գ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

Ներքին եւ երեխաների հիւանդութիւններ

Գօլովինսկի, 18, տ. Դօրրժանսկիի, Արքունի թատրոնի հանդէպ, տէլէֆօն № 901.

Հիւանդ. ընդունելութիւնը) 10—12 ժ. առ.) 6—7 ժ. երեկ.

(Խ.Հ.Կ.) 580. 100—27

ՖԷԼԴՇԵՐԱԿԱՆ ԿԱԲԻՆԷՏ

ՄԵԴԻՑԻՆԱՅԻ

ՖԷԼԴՇԵՐ-ՄԱՍՍԱԺԻՍՏ

Ա. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆ

կատարում է կաշուի տակ սրսկումներ, վէրքի փաթաթում, ղեղերի քսում, դնում է բանկաներ։ Բժշկութիւն ջրամարդի սեռական թուլութեան, անկառողութեան, սերմնահոսութեան եւ նյարդայինի, ինչպէս բժշկութիւն տրիպէրի (սուսնակ), ցոյց տալով նոյն մասնագէտ բժիշկներ։ Օտարերկրեայ հիւանդներին մանրամասն խորհուրդներ և գները գրաւոր կերպով։ (Ուղարկել 3 րուբլի)։ Մասսաժ, էլեկտրականութիւն, բժշկական մարմնամարզութիւն։ Ընդունելութիւնը 3—$4^1/_2$ ժամը ամեն օր։ Ծախվում է եր կազմած «Տղամ. եւ կանանց գաղտնի հիւանդ. բժշկարան» նկարներով և բէյէգցարներով։ Գինը 50 կոպ., ճանապարհածախս՝ 15 կ.։ Հասցէն. Тифлисъ Семеновская ул. № 9.

(Կ. Ն.) 160. 50—41

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Փորձված

խմբագիր-ուսուցիչ

[illegible] Гор. Моздокъ, Терск. обл., Типографія Демакина.

(Ն. Հ. 2.) 379. 3—2

ՕԳՏՎԵՑԷՔ

ԴԷՊՔԻՑ

Ձեռք բերելով ամառանոցային հողաբաժիններ՝ (20—40 կ. քառ. սաժէնին)՝ դէպի ս. Անտոնի վանքը (Ղվթաէբա) տանող ճանապարհի վրա, Օլգինսկայա գիւղի կողքին։ Ցանկացողներին հողաբաժինները տեսնելու համար տրվում է կառք գնալու և վերադառնալու՝ 80 կ.։

Մանրամասն տեղեկութիւններ կարելի է ստանալ նոտար Ստրախօվի գրասենեակում Ս. Բայբուրսկիի և Դ. Պիսէմսկիի մօտ՝ Հալաբար, Օբսերվատորնայա, № 23.

Պէտք է տեսնել՝ համոզվելու համար, հողաբաժինների լաւութեան մէջ։

733. 1—1

Ալէքսանդրօպօլի ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ օր. դպրոցի համար հարկաւոր է

ՄԻ ՀՄՈՒՏ ՈՒՍՈՒՑԻՉ

24 ԴԱՍՈՎ՝ բարձր դասարանների մաթեմատիկական առարկաների (12 դ.) և հայոց լեզուի կամ հայոց ու ընդհանուր պատմութեան համար (12 դ.)։

Պայմանների մասին դիմել հոգաբարձութեանը մինչև օգոստոսի 20-ը։

(շ.) 743. 2—1

Պատրաստվում է տպագրութեան

Թւաբանութեան

դասագիրք

ՀԱՅՈՑ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԵՒ ԾԽԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Կազմեց Սիմ. Հովսեփեան

(օ.մ.) 733. 4—3

Ախալցխայի Եղիաբէթեան օր. դպրոցի համար հարկաւոր է մի աւագ ուսուցիչ շաբաթական 16 դասով՝ տարեկան 700 ր. ռոճիկով և ուսուցիչներ՝ ռուսաց լեզուի և ռուսաց պատմութեան, Ռուսաստանի աշխարհագրութեան և նկարչութեան դասերի համար։ Նկարչութեան դասագինն է 20, իսկ միւս առարկաներինը՝ 25 րուբլի։ Ցանկացողները պէտք է դիմեն հոգաբարձութեան մինչև օգոստոսի 10-ը։

Ախալցխայի Կարապետեան դպրոցում բացվող գիւղատնտեսական կուրսերի համար հարկաւոր է մի մասնագէտ գիւղատնտես, որն աւանդելու է 12 պաս բնագիտութեան և դասեր պարտիզպանութիւնից, պտղաբուծութիւնից և մեղուապահութիւնից այն ծրագրով, որ պատրաստում է Թիֆլիսում մասնագէտներից կազմված յատուկ մասնաժողովը Պետերբուրգի հայոց եկեղեցական խորհրդի յանձնարարութեամբ։ Ցանկացողները իրանց [illegible]

(պ.) 734. 4—3

Էջմիածնի Գէորգեան Հոգևոր Ճեմարանի Վարչութիւնը

[illegible] 1911—1912 [illegible]

(Ն. Հ. 2.) 737. 3—2